

TRỰC LỢI BẢO HIỂM Ở MỸ VÀ MỘT SỐ NƯỚC

Sách báo kinh tế thế giới cho biết, khi ngành bảo hiểm thương mại mới ra đời, thì trực lợi bảo hiểm chỉ là số vụ vi phạm đơn lẻ do một số người mua và bán bảo hiểm bất lương đồng mưu, tính kế chiếm dụng công quỹ thực hiện khi xảy ra sự cố bảo hiểm. Còn giờ đây tội phạm về trực lợi bảo hiểm không phải là chuyện hiếm ở các nền kinh tế phát triển. Có thể nói rằng hiện nay ở nhiều nước số vụ trực lợi bảo hiểm gần như tỷ lệ thuận với số sự cố rủi ro bảo hiểm xảy ra.

Thực tế cho thấy rằng, lĩnh vực bảo hiểm nào càng nhiều người tham gia, thì số vụ trực lợi bảo hiểm ở lĩnh vực ấy càng lớn. Nhìn chung, trên toàn thế giới số vụ trực lợi bảo hiểm xảy ra phổ biến nhất là bảo hiểm bắt buộc chủ phương tiện vận tải, bảo hiểm hàng hoá vận chuyển; bảo hiểm chống mất cắp ô tô con; bảo hiểm tài sản trong nhà, bảo hiểm y tế, bảo hiểm nhân thọ.

Vậy thế nào là trực lợi bảo hiểm? Ví dụ, chẳng may xảy ra tai nạn giao thông làm hư hỏng một xe máy có mua bảo hiểm (chủ xe vô sự). Thiệt hại thực tế của xe máy trị giá bồi thường đúng luật chỉ khoảng 2 triệu đồng, nhưng chủ xe máy (người mua bảo hiểm) và người thanh toán tiền bồi thường bảo hiểm (người bán bảo hiểm) thông đồng nâng mức giá trị tổn thất lên 4 triệu đồng để chiếm dụng công quỹ, ăn chia nhau phần chênh lệch này. Trong sách báo bảo hiểm gọi hiện tượng chiếm dụng công quỹ kiểu này là trực lợi bảo hiểm.

Trong sách báo bảo hiểm thế giới người ta phân trực lợi bảo hiểm thành ba loại:

Loại vô tình trực lợi bảo hiểm

Loại lạm dụng lòng tin của công ty bảo hiểm vào lời khai báo của khách hàng về tổn thất bảo hiểm đã xảy ra, không thể xác định chính xác mức độ tổn thất để đền bù.

Loại chủ tâm, đồng mưu tính kế để trực lợi bảo hiểm giữa đại lý và người mua bảo hiểm. Đây là loại tội phạm nguy hiểm, khó phát hiện nhất.

Tóm lại, có thể nói rằng, trực lợi bảo hiểm là loại tội phạm "tát nước theo mưa" rất khó phát hiện, một khi cả bên mua và bên bán bảo hiểm đồng mưu tính kế thực hiện (trực lợi).

Hiện nay trên thị trường bảo hiểm Mỹ có trên 5000 công ty bảo hiểm hoạt động với tổng tích sản là trên 1,8 ngàn tỷ USD, bảo hiểm là một trong các ngành kinh doanh lớn nhất, hoạt động độc lập nhất trong nền kinh tế Mỹ. Do vậy tổn thất hàng năm về trực lợi bảo hiểm cũng lớn nhất - ước tính vào khoảng 100 tỷ USD, bình quân mỗi gia đình Mỹ có thu nhập bất chính về trực lợi bảo hiểm là 1.000 USD, trong đó, thiệt hại lớn nhất về trực lợi bảo hiểm là ở lĩnh vực bảo hiểm y tế - 80 tỷ USD, rồi đến bảo hiểm ô tô - 14,5 tỷ USD, bảo hiểm nhà ở 1,6 tỷ USD, bảo hiểm nhân thọ - 1,4 tỷ USD và bảo hiểm gián đoạn phát triển sản xuất - 1,3 tỷ USD.

Ở Canada, trực lợi bảo hiểm hàng năm hiện nay gây thiệt hại cho ngành

bảo hiểm, theo ước tính của các nhà kinh tế nước này, ít nhất là 1,3 tỷ USD, nghĩa là cứ 1 USD phí bảo hiểm thu được, thì bị bỏn trực lợi bảo hiểm chiếm khoảng 10-15 xu. Theo tính toán của các chuyên gia hãng chống tội phạm trong ngành bảo hiểm Canada (CAIF), hàng năm hiện nay bỏn trực lợi bảo hiểm dùng mọi mảnh khoé chiếm khoảng 10-15% thu nhập của ngành bảo hiểm Canada.

Còn Ủy ban bảo hiểm châu Âu cho biết, hiện nay tổn thất về trực lợi ở châu Âu ước tính vào khoảng 8 tỷ euro, tương đương 2% tổng số phí bảo hiểm thu được của châu Âu.

Ở Đức thiệt hại về trực lợi bảo hiểm ước tính vào khoảng 5-8% tổng số tiền bồi thường bảo hiểm. Nhưng, dư luận cho rằng, thực tế chiếm dụng công quỹ thông qua trực lợi bảo hiểm có thể lớn hơn nhiều. Chỉ riêng bảo hiểm vận tải hàng năm đã bị trực lợi khoảng 2,5 tỷ euro. Ở khu vực bảo hiểm ô tô, trực lợi bảo hiểm còn nhiều hơn. Thủ đoạn phổ biến để đòi bồi thường (trực lợi) bảo hiểm là dựng hiện trường giả để làm mất ô tô.

Nguy hiểm nhất đối với loại tội trực lợi bảo hiểm ở Anh là tiền trực lợi bảo hiểm được dùng cho loại tội phạm khác. Theo Sở giám sát tài chính Anh (FSA), tỷ lệ trực lợi bảo hiểm trong lĩnh vực bảo hiểm ô tô cá nhân (ô tô con) - chiếm khoảng 10% tổng số tiền bồi thường bảo hiểm ở lĩnh vực này; còn ở lĩnh vực bảo hiểm tài sản trong nhà - chiếm khoảng 15%.

Một công ty bảo hiểm của Anh vừa công bố kết quả nghiên cứu các báo cáo về quy mô trực lợi bảo hiểm ở Anh cho biết, năm 2004 tổng tổn thất về trực lợi bảo hiểm trong nền kinh tế Anh lên tới 8,5 tỷ USD, tương đương 1,4% GDP hay bình quân mỗi hộ gia

đình Anh bị tổn thất 650 bảng Anh về trực lợi bảo hiểm.

Ở Pháp tổn thất về trực lợi bảo hiểm do khách mua bảo hiểm bất lương gây ra ước tính vào khoảng 3 tỷ USD. Còn theo các tài liệu công bố chính thức thì riêng những vụ trực lợi bảo hiểm phát hiện ra đã chiếm 10% tiền bồi thường bảo hiểm. Mặc dù vậy dư luận vẫn cho rằng, hiện nay Pháp vẫn đứng đầu châu Âu về hiệu quả chống tội phạm trực lợi bảo hiểm.

Ở Hà Lan, theo đánh giá của Ủy ban bảo hiểm châu Âu - tổn thất về trực lợi bảo hiểm hàng năm hiện nay vào khoảng 300 triệu USD, chiếm khoảng 5% tổng số tiền bồi thường bảo hiểm

Ở Nga, theo đánh giá của các chuyên gia giám định bảo hiểm liên bang, hàng năm hiện nay ngành bảo hiểm Nga bị tổn thất khoảng 15 tỷ rúp về trực lợi bảo hiểm, trong đó, khoảng 70% vụ trực lợi bảo hiểm xảy ra ở lĩnh vực bảo hiểm ô tô. Còn thiệt hại về trực lợi bảo hiểm trong bảo hiểm ô tô - chiếm khoảng 10% doanh thu của lĩnh vực này. Các chuyên gia nói trên cho rằng, thiệt hại về trực lợi bảo hiểm ở Nga nói chung có thể lên tới 20% doanh thu bảo hiểm, nhưng xác định chính xác mức độ tổn thất về trực lợi bảo hiểm hiện nay là vấn đề không đơn giản, vì trực lợi bảo hiểm là loại ăn cắp, chiếm dụng công quỹ hết sức tinh vi, thường do các đại lý bảo hiểm và công nhân viên bảo hiểm lãnh nghề thực hiện. Hiện nay ở Nga có ba loại tội phạm về trực lợi bảo hiểm: trực lợi bảo hiểm tập thể, có tổ chức; một số khách hàng bảo hiểm lạm dụng sự tín nhiệm của công ty bảo hiểm, do vậy, thừa cơ trực lợi nhân dịp xảy ra sự cố bảo hiểm; vô tình mắc tội trực lợi bảo hiểm.

Tiền đề chính của trục lợi bảo hiểm là số vụ phạm luật và tai nạn bảo hiểm ngày một gia tăng. Do vậy, các nhà kinh tế cho rằng, để giảm thiểu số vụ trục lợi bảo hiểm, trong Luật bảo hiểm cần có hành lang pháp lý rõ ràng về loại tội phạm này để phòng chống, ngăn ngừa không để xảy ra tội trục lợi bảo hiểm; còn khi đã phát hiện ra các hành vi trục lợi bảo hiểm, thì phải xử lý nghiêm minh như luật định để làm gương cho kẻ khác - để bọn người tham lam, muốn chiếm dụng công quỹ cũng không dám trục lợi bảo hiểm.

Ở Mỹ tội trục lợi bảo hiểm được điều chỉnh ở luật bảo hiểm cấp bang. Do vậy một số bang có nguyên tắc chung, giống nhau về xử lý loại tội phạm này. Nhưng, cũng có một số bang xử lý loại tội phạm này theo cách riêng của bang mình. Để bổ sung, hoàn thiện và điều chỉnh luật bảo hiểm ở các bang cho phù hợp với thông lệ quốc tế và hoàn cảnh hội nhập kinh tế khu vực và toàn cầu, ngành bảo hiểm Mỹ đang nghiên cứu, soạn thảo dự luật điều chỉnh các tội trục lợi bảo hiểm toàn nước Mỹ, trong đó, có đề cập đến vấn đề bảo vệ quyền lợi của người tố giác (cung cấp thông tin) các hành vi trục lợi bảo hiểm (Luật riêng - Privacy laws) và bảo đảm an toàn cho việc trao đổi thông tin giữa công ty bảo hiểm và đại diện quyền lợi nhà nước (Luật bất khả xâm phạm Immunity laws).

Ở Nga, theo ông E. Rotapov, Chủ tịch Ủy ban chống tội phạm trục lợi bảo hiểm toàn Nga, quy mô trục lợi bảo hiểm chưa lớn, chưa có khả năng đe dọa an toàn bảo hiểm ở Nga, nhưng đã đến lúc cần có hành lang pháp lý ngăn ngừa và xử lý loại tội

phạm này. Do vậy đã đến lúc nước Nga cần soạn thảo và đệ trình Duma quốc gia xem xét dự luật phòng chống tội trục lợi bảo hiểm.

Hiện nay ở các nước có thị trường bảo hiểm hoạt động lâu đời, trục lợi bảo hiểm thường được xếp vào tội hình sự, bị truy tố trước pháp luật, nhẹ thì bị phạt tiền, nặng thì bị ngồi tù. Chẳng hạn, Luật hình sự Áo - Điều 151 quy định rằng, tội lừa đảo, trục lợi bảo hiểm - nhẹ thì bị phạt tiền, nặng thì có thể bị ngồi tù tới 6 tháng.

Còn Luật hình sự Trung Quốc - Điều 183 quy định rằng, nếu cán bộ, công chức bảo hiểm lợi dụng chức quyền tham nhũng tiền bồi thường bảo hiểm có thể bị phạt tù 5 năm; còn theo Điều 198 - nếu trục lợi bảo hiểm - có thể bị phạt tù 10 năm.

Các chuyên gia an ninh kinh tế thế giới cho rằng, hiện nay trong ngành bảo hiểm toàn cầu khoảng 60% số vụ trục lợi bảo hiểm do các đại lý bảo hiểm và cán bộ viên chức bảo hiểm lành nghề thông đồng thực hiện. Do vậy phát hiện ra các vụ trục lợi bảo hiểm kiểu này là rất khó. Bởi thế các chuyên gia này cho rằng, hành lang pháp lý để ngăn ngừa và chống tội trục lợi bảo hiểm là cần nhưng chưa đủ, mà cần có quan điểm tổng hợp trong việc phòng chống lại loại tội phạm này - phải thường xuyên theo dõi, kiểm tra, giám sát các đại lý và cán bộ bảo hiểm có nghi vấn trong quan hệ hợp đồng mua - bán bảo hiểm ■

Nguồn: "Phòng chống trục lợi bảo hiểm ở Mỹ và một số nước", Tài chính Nga, số 10/2006.

Trịnh Trọng Nghĩa lược thuật